

BİBLİYOGRAFYA :

Sâî, *Tezkiretü'l-ebniye*, s. 53-129, ayrıca bk. Uluğ İğdemir'in Önsöz'ü, s. IX-X; a.mlf., *Tezkiret-ül Bünyan* (haz. Suphi Saatçî), İstanbul 1989; Kinalzâde, *Tezkire*, I, 10, 441; Riyâzî, *Riyâzü's-şuarâ*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3871, vr. 57^{a-b}; Rızâ, *Tezkire* (nşr. Ahmed Cevdet), İstanbul, 1316, s. 51; *Sicill-i Osmânî*, III, 2; *Osmanlı Müellifleri*, II, 228; Gövsa, *Türk Meşhurları*, s. 338; Halûk İpekten v.dğr., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara 1988, s. 414; Suphi Saatçî, *Mimar Sinan'ın Yapılarındaki Kitabeler*, İstanbul 1988, s. 118-120, 131-137; a.mlf., *Bir Osmanlı Mucizesi Mimar Sinan*, İstanbul 2005, s. 9-25; Recep Yılmaz, "Mustafa Saî Çelebi", *Yaşam ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, s. 323.

SUPHİ SAATÇI

SÂİB b. AKRA' (السائب بن الأقرع)

es-Sâib b. el-Akra' b. Avf es-Sekafi
(ö. 36/656'dan sonra [?])

Sahâbî.

Annesi Müleyke'nin güzel koku satarak geçimini sağlayan bir hanım olduğu, Sâib dünyaya gelince onu Resûl-i Ekrem'e götürdüğü, Resûlullah'ın da Sâib'in başını okşayıp ona dua ettiği kaydedilmektedir. İbn Abbas'ın Araplar arasında ondan daha akıllı birinin olamayacağını söylediği Sâib gençliğinde parlak zekâsı, ince muhakemesi ve hesap bilgisiyle dikkati çekti. Bu sebeple Hz. Ömer onu divan kâtipliğine getirdi, ardından ganimetleri paylaşmak üzere Nihâvend'e gönderdi; daha sonra kendisine elçilik ve vergi tahsildarlığı görevlerini verdi. Muhtemelen I. Mervân zamanında Sa'd b. Ebû Vakkâs, Sâib'i bir başkasıyla birlikte Kûfe'nin sınırlarını çizmekle görevlendirdi, o da Kûfe'de yaşayan kabilelerin yerleşeceği bölgeleri tesbit etti.

Sa'd b. Ebû Vakkâs, Kâdisiye Savaşı'ndan (15/636) sonra Medâin'i fethedince Halife Ömer, Sâib'i oraya âmil olarak yolladı ve ganimetin beşte birini Medine'ye getirmesini söyledi. Kaynaklarda Sâib'in Medâin'de iken bir hazine bulunduğu, bu hazinenin içindeki pirinç bir heykeli almayı hak ettiğini düşünerek durumu bir mektupla Hz. Ömer'e sorduğu, halifenin de ona bir devlet memuru olduğunu hatırlatarak heykeli beytül mâle vermesi gerektiğini bildirdiği (İbn Ebû Şeybe, VI, 555), diğer bir rivayette de hazineyi müslümanlar arasında paylaşmasını emrettiği kaydedilmektedir. Hz. Ömer, Yezdicerd'in Nihâvend'de büyük bir ordu hazırladığını öğrenince Kûfe'de bulunan Nu'mân b. Mukarrin'i ona karşı yeni bir ordu hazırlamakla görev-

lendirdi ve bu tâlimatını İbn Mukarrin'e Karîb b. Zafer ve Sâib b. Akra' ile gönderdi; Sâib'e de zafer kazanıldığı takdirde ganimeti askerler arasında adaletli bir şekilde paylaşmasını emretti. Sâib bu görevi yaptıktan sonra ganimetin beşte birini iki mücevher sandığıyla birlikte Hz. Ömer'e getirdi.

Sâib'in daha sonraki hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Muhtemelen Hz. Ömer'in maliye ve hazine nâzırlığı görevini yapmış, Hz. Osman devrinde Abdullah b. Budeyl'den sonra İsfahan valisi olmuştur. İsfahan'da vefat eden Sâib'in oğlu Fudayl da İsfahan valiliği yapmış ve sovy burada devam etmiştir. Tâbiîn âlimlerinden Mesrûk b. Ecda'nın kızıyla evlendiği kaydedilen Sâib'in çok az hadis rivayet ettiği ve kendisinden Ebû İshak es-Sebî ile Abdullah b. Avn'ın rivayette bulunduğu belirtilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 82; VII, 102; İbn Ebû Şeybe, *el-Muşannef* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1409/1989, VI, 555; Taberî, *Târîh*, Beyrut 1407/1987, II, 519-520, 525, 528, 532, 641, 693; İbn Hibbân, *eş-Şikâat*, II, 227-230; III, 173; Ebû Şeyh, *Tabakâtü'l-muḥaddişin bi-İsbahân* (nşr. Abdülgafûr Abdülhak Hüseyin el-Belûşî), Beyrut 1407/1987, I, 302-304; Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Zikru aḥbâri İsbahân* (nşr. S. Dederling), Leiden 1931, I, 75-76, 342; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, I, 202-203; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, II, 104; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 209; IV, 492; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II, 311-312; Kelâî, *el-İktifâ'* (nşr. Kemâleddin İzzeddin Ali), Beyrut 1417/1997, IV, 304, 309-310, 328; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 8.

TALAT SAKALLI

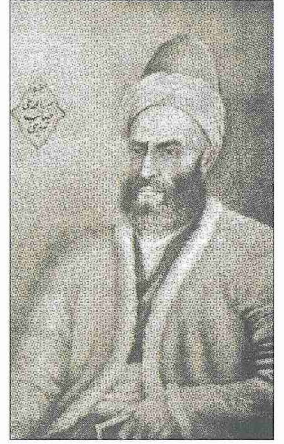
SÂİB b. OSMAN (bk. OSMAN b. MAZ'ÜN).

SÂİB-İ TEBRİZİ (صائب تبریزی)

Mîrzâ Muhammed Ali
b. Mîrzâ Abdîrahîm Tebrîzî İsfahânî
(ö. 1087/1676 [?])

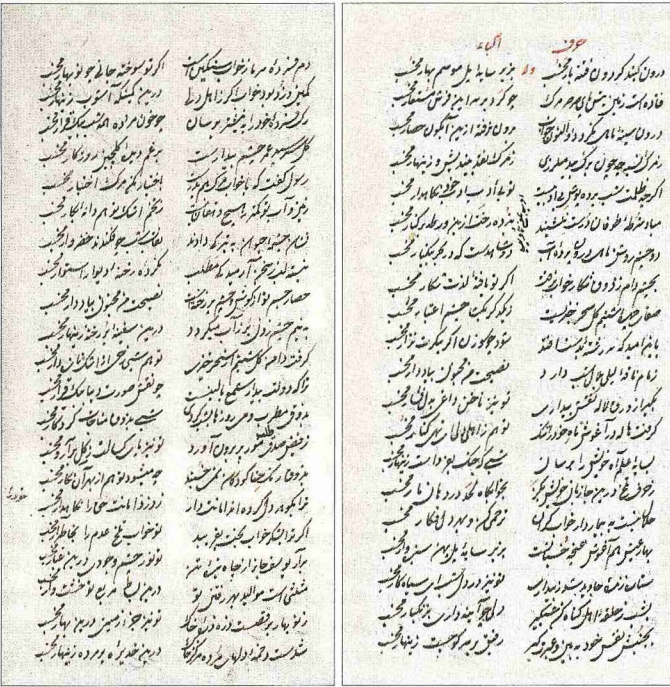
Daha çok Farsça şiirler söyleyen
Âzerî şairi.

Bazı kaynaklarda 1010 (1601) veya 1016 (1607) yılında dünyaya geldiği belirtilirse de Kandehar'ın II. Abbas tarafından zaptı sırasında (1058/1648) altmış yaşında olduğu bilgisinden hareketle Tebriz'de veya İsfahan'da 999'da (1591) doğduğu söylenebilir. Babası Mirza Abdürrahim, Tebriz'in önde gelen tüccarlarından. Sâib çok kü-

Sâib-i Tebrîzî

çük yaşta iken ailesi Safevî Hükümdarı I. Abbas'ın emriyle Tebriz'den İsfahan'a göç ettiğinden eğitimi ve yetişmesi bu şehirde oldu. Gençliğinde hacca gitti, dönüştü Osmanlı Devleti'nin bazı şehirlerini dolaşarak İsfahan'a vardı. Ancak kendisini çekemeyen bazı kimselerin Osmanlı sarayı ile ilişkisi olduğuna dair dedikodular çıkarıldığını haber alınca burada durmayarak Hindistan'a hareket etti (1034/1625). Yolda Herat ve Kâbil'e uğradı. Kâbil'de Nevvâb Zafer Han diye tanınan Mirza Ahsenullah'tan saygı gördü, onu metheden kasideler yazdı. Kâbil'e Leşker Han yönetici olarak tayin edilince Burhânpur'a dönen Zafer Han, Sâib'i de kendisiyle birlikte götürdü ve Şah Cihan'a takdim etti (1039/1629-30). Şah Cihan kendisini Müsteid Han unvanıyla taltif ederek binbaşı rütbesiyle maiyetine aldı. Sâib'in babası oğlunu almak üzere Ekberâbâd'a (Agra) geldiği sırada Keşmir'e tayin edilen Zafer Han onu da yanında götürdü. Sâib daha sonra babasıyla birlikte İsfahan'a döndü. Ardından Meşhed, Kum, Kazvin, Erdebil, Yezd ve Tebriz'de kaldı. 1050 (1640) yılında Tebriz'de olduğu, Evliya Çelebi'nin bu şehirde görüştüğü âlimler arasında Sâib'i de zikretmesinden anlaşılmaktadır (*Seyahatnâme*, II, 252). Şah II. Abbas döneminde (1642-1667) onun gözdeleleri arasına girdi ve "melikü's-şuarâ" unvanını aldı. Ancak Şah Süleyman'ın cülusu münasebetiyle (1667) yazdığı kasidede kullandığı bir ifade yüzünden gözden düştü. 1081 (1670-71) veya 1087 (1676) yılında vefat etti ve İsfahan'da Sâib Tekkesi adını taşıyan türbesine defnedildi. Safevî Devleti'nin en parlak döneminde yetişen Sâib bir Türk şairi olmasına rağmen Fars edebiyatında yeni bir ekol kurmuş ve Hint üslûbunun (sebk-i Hindî) sayılı temsilcileri arasında yer almıştır. İran, Hindistan, Azerbaycan ve Orta Asya'daki birçok şair üzerinde güçlü etkisi olan Sâib şiirlerinde ince

Şâ'ib", a.e., XXIV/1-2 (1977), s. 202-221; Meserret Dirîöz, "Sa'ib'in Türkçe Şiirleri", TKA, XVI/1-2 (1977), s. 277-301; Ahmed Temim Dârî, "Mevlânâ Şâ'ib-i Tebrîzî Şâ'ir-i Hikmet ü 'İrfân", Dâniş, sy. 17-18, İslâmâbâd 1368/1989, s. 52-79; Ahmet Kartal, "Sa'ib-i Tebrizi ve Türkçe Şiirleri", Türk Kültür İncelemeleri Dergisi, sy. 7, İstanbul 2002, s. 209-238; Tahsin Yazıcı, "Sâib", İA, X, 75-77; Munibur Rahman, "Şâ'ib", EP² (Ing.), VIII, 851-852.

CENGİZ SADIKOĞLU

SÂİBE

(السائبة)

Câhiliye Arapları'nda bazı dinî hüküm ve örfle ilgili olan deve veya koyun.

Sözlükte "akmak; başını alıp istediği yere gitmek" anlamlarındaki *seyb* (*seyebân*) kökünden türeyen *sâibe* "istediği yere gidip dolaşması için salıverilen hayvan" demektir. Câhiliye Arapları hastalıktan şifa bulmak, uzun bir yolculuktan selâmetle dönmek, savaşta galip gelmek amacıyla veya bir nimete şükretmek niyetiyle adak adadıkları zaman ilâhları ve putları uğruna bir deve salıverir, buna *sâibe* adını verirlerdi. Bu devenin sağılması, tüyünün kırılması, sırtına binilmesi yahut yük yüklenmesi yasaklanır, bu durumdaki hayvanların sütünü yalnızca kendi yavruları veya yolcular içebilirdi (Buhârî, "Menâkıb", 9; "Tefsîr", 5/13). Hayvanları takdis etme anlamına gelen bu âdeti ve putlara kurban adamayı ilk defa Hicaz'da başlatan kişinin Amr b. Luhay el-Huzâî olduğu rivayet edilmektedir.

Sâibe uygulamasının hangi hayvan hakkında ne tür durumlarda gerçekleştirildiği hususunda farklı açıklamalar yapılmış olup bunlardan bazıları şöyledir: 1. Sâibe, ilâhlar veya putlar adına salıverilen yahut ilâhların ve putların hizmetçilerine verilen deve, koyun veya sadece koyun demektir (Cevâd Ali, VI, 205). 2. Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ'ya göre *sâibe*, hepsi dişi olmak üzere on batın doğuran ve bu sebeple sahibi tarafından salıverilen vedir. Bu deveyi binilmez, tüyü kırılmaz, sütünü sadece yavrusu veya yolcular içebilir, öldüğü zaman ise herkes onun etinden yiyebilirdi. Sâibe, bahîrenin anası konumunda tutulurdu (*Me'âni'l-Kur'ân*, I, 322; bk. BAHİRE). 3. Mâtürîdî'ye göre *sâibe*, hastalıktan şifa bulan veya uzun yolculuktan dönen kişinin adak olarak salıverdiği vedir. 4. Mâverdî'nin Şâfiî'den naklettiğine göre *sâibe* Câhiliye döneminde hac tavafi yapıldıktan sonra serbest bırakılan vedir (geniş bilgi için bk. Cevherî, I, 150; Ma'mer b. Mü-

Sâib-i Tebrîzî
divanından
iki sayfa
(Süleymaniye Ktp.,
Hacı Mahmud
Efendi,
nr. 5048, vr. 1^{ab})

hayalleri, lafız ve mâna sanatındaki mahareti, geniş muhayyilesi ve yeni mazmunlar bulması ile önem kazanır.

Eserleri. 1. *Divân*. Farsça divanındaki birçok gazel aynı vezin ve kafiyede olup bunlarda çeşitli beyitler bir kelime değişikliğiyle tekrar edilmiştir. Gazellerin özelliklerinden biri de beyitler arasında konu birliğinin görülmemesi olup hemen her beyit ayrı bir mâna taşır. Senâî, Ferîdüddin Attâr, Kâsım-ı Envâr, Takî-i Evhadî, Hâfız-ı Şîrâzî gibi elliye yakın şaire nazîre olarak yazdığı gazellerinde aşk, tasavvuf hikmetle ilgili konuları işlemiştir. Daha hayatta iken divanı hediye olarak hükümdarlara gönderilmiştir. Çok sayıda yazma nüshası bulunan ve farklı sayıda şiir içeren divanı birçok defa Hindistan (Leknev 1801, 1875, 1919; Madras 1265, 1919; Kânpur 1871; Lahor 1903; Bombay 1912, 1919; nşr. Mümtâz Hasan, Karaçi 1971) ve İran'da (nşr. Emîr-i Firûzkûhî, Tahran 1333, 1336 hş.) yayımlanmıştır. Muhammed-i Kahramân tarafından *Divân-ı Şâ'ib-i Tebrîzî* adıyla altı cilt halinde neşredilen divanı (Tahran 1364-1370 hş.) 73.000 beyit içermektedir. Şiirlerinden yapılan seçmeler İran'da birçok defa basılmıştır. 2. *Kandehâr-nâme*. 1058 (1648) yılında II. Abbas ile Şah Cihan arasında meydana gelen ve Kandehâr'ın II. Abbas tarafından ele geçirilmesiyle sonuçlanan savaşa dair 135.000 beyitlik bir mesnevidir. 3. *Maḥmûd u Ayaz*. Daha önce birçok kimse tarafından işlenmiş olan Sultan Mahmud'un sâkisi ve ne-

dimi Ayaz ile olan münasebetlerinden bahseder. 4. *Beyâz*. 800 kadar şairle kendine ait şiirlerden seçmelerden ibaret olup 25.000 kadar beyit içermektedir. 5. *Mir'âtü'l-cemâl*. Güzellerin tarifi ve aşkla ilgili şiirlerinden oluşmaktadır. 6. *Meyhâne*. Sâib'in şarap ve içki meclisleri konu edilen şiirlerini toplamıştır. 7. *Vâcibü'l-hıfz*. Gazellerinin matla' beyitlerini ihtiva eder. 8. *Ârâyiş-i Nigâr*. Kadınların ayna vb. süs eşyalarına dair şiirlerini içerir. Eserlerini kapsayan *Külliyât-ı Emîr-i Firûzkûhî* (Tahran 1345 hş.) ve Muhammed Abbâsî (*Külliyât-ı Şâ'ib-i Tebrîzî*, Tahran 1361, 1373 hş.) tarafından yayımlanmıştır. Türkçe şiirlerinin Meserret Dirîöz (bk. bibl.), Hamit Araslı (*Sâ'ib-i Tebrîzî: Şiirler*, Baku 1946) ve Muhammed-i Kahramân (*Divân-ı Şâ'ib-i Tebrîzî*, Tahran 1370 hş., V, 3425-3445) tarafından üç ayrı neşri yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Tâhir Nasrâbâdî, *Tezkire-i Nasrâbâdî* (nşr. Vahid Destgirdî), Tahran 1352 hş., s. 217-220; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 252; Lutf Ali Beg, *Âteşkede* (nşr. Hasan Sâdât Nâsîrî), Tahran 1336 hş., I, 120-128; Browne, *LHP*, IV, 265-276; Şibli Nu'mânî, *Şî'rü'l-Acem* (trc. M. Takî Fahr-i Dâi-yi Gilânî), Tahran 1363, III, 158-171; M. Ali Beyyet, *Dânişmendân-i Âzerbaycân*, Tahran 1314 hş., s. 217-226; Safâ, *Edebiyyât*, V/3, s. 1271-1284; Şâ'ib ve Sebki *Hindî* (nşr. M. Resûl Der-yâgest), Tahran 1354 hş., II, 112; "Şâ'ib-i Tebrîzî", *Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî* (nşr. Hasan Enûşe), Tahran 1380 hş., IV, 1565-1575; Ali Genceli, "Tebrizli Sa'ib", *Türk Amacı*, I/1, İstanbul 1942, s. 33-37; I/2 (1942), s. 52-60; Bânû Kerîmî, "Der Hâşiye-i Sebki Şâ'ib", *Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyyât u 'Ulûm-i İnsânî*, XXII/91-92, Tahran 1976, s. 116-129; Muzâhir Musaffâ, "Şâ'ib der